

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTEKÓW

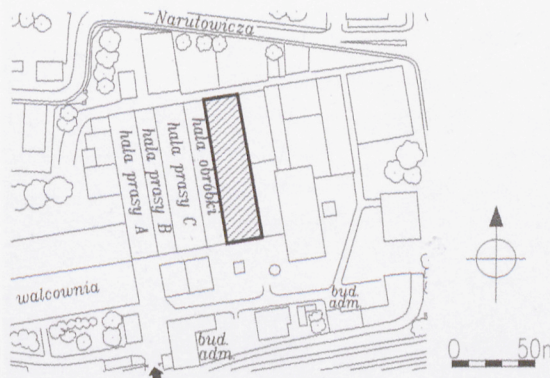
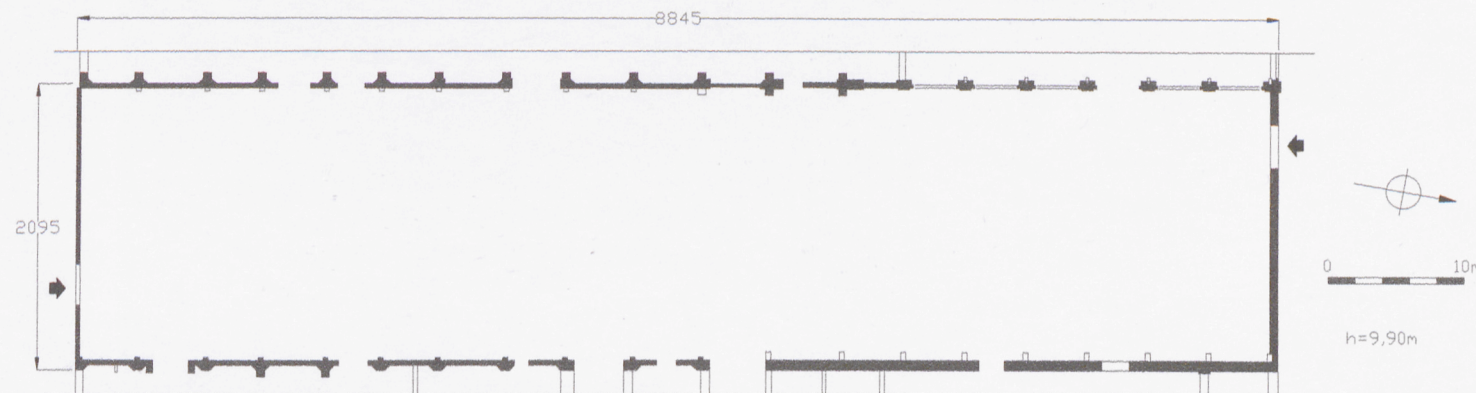
1. Nazwa

HALA ODLEWNI METALI
w zespole Walcowni Metali "Dziedzice" S.A.

2. Czas powstania

ok. 1915 r.; 2 poł. XX w.

11. Materiały graficzne

3. Miejscowość

CZECHOWICE-DZIEDZICE

1146

4. Adres

ul. Hutnicza 13
43-502 Czechowice-Dziedzice

ul. Kochanowskiego

nr ewidencyjny działki: 555/19, 3789/239

nr księgi wieczystej:

5. Przynależność administracyjna

województwo śląskie

powiat bielski

gmina Czechowice-Dziedzice

6. Współrzędne geograficzne

N: 49° 55' 1.38" E: 19° 0' 23.52"

7. Poprzednie nazwy miejscowości

Dziedzice, Dziedzicz, Dzieditz

8. Właściciel i jego adres

Walcownia Metali „Dziedzice” S.A.

ul. Kaniowska 3

43-502 Czechowice-Dziedzice

9. Użytkownik i jego adres

jw.

10. Formy ochrony

A/415/15 16.01.2015

Czechowice-Dziedzice to miasto, które powstało w 1951 r. z połączenia dwóch wsi o historii sięgającej średniowiecza: Czechowic i Dziedzic oraz kilku mniejszych osad. Dziedzice od końca XIX w. rozwijały się też jako węzeł kolejowy oraz ośrodek przemysłu. Dzisiejsza walcownia powstała w 1895 r., jako „Zinkwälderwerk Dziedzice” i stanowiła własność księcia Hugona zu Hohenlohe-Öhringen (+1897), który pod koniec życia był światowym potentatem w produkcji cynku, właścicielem i udziałowcem licznych kopalń i hut cynku na Górnym Śląsku. W następnych latach walcownia przechodziła zmiany właścicielskie, zmiany asortymentu produkcji i technologii oraz kolejne reorganizacje i przekształcenia, w końcu – w 1925 r. powołano do życia polskie przedsiębiorstwo pod nazwą „Walcownia Metali S.A.” z siedzibą w Dziedzicach. Od ok. 1910 r. następuje rozwój zakładu. Rozbudowa dotyczy pierwotnie hali walcowni, która najpierw sama zostaje powiększona, z czasem obudowana przybudówkami a w końcu połączona z zespołem nowych hal fabrycznych. Sukcesywnie otwierano nowe wydziały, zwiększano liczbę zatrudnionych a zabudowa zakładu przybierała charakter zwartego kompleksu. Kompleks nowych hal walcowni dziedzickiej wznoszono od ok. 1915 r. Wszystkie one powstały w jednym czasie, w następnych latach były kilkakrotnie przekształcane i dostosowywane do zmian zachodzących w procesie produkcji i do zmieniających się standardów zatrudnienia załogi. Najbardziej rzucającą się w oczy zmianą były przekształcenia form dachów budynków, które nie odpowiadają kształtom ich szczytów.

Budynek o cechach wczesnomodernistycznej architektury przemysłowej, z najlepiej zachowanym oryginalnym wystrojem i kompozycją elewacji pn.

SYTUACJA. Czechowice-Dziedzice – miasto, siedziba gminy miejsko-wiejskiej, położone w pd. części województwa śląskiego i w pn. części powiatu bielskiego, odległe o 10 km na pn. od stolicy powiatu, Bielska-Białej. Miejscowość rozciąga się po wsch. stronie drogi międzynarodowej E75, Bielsko-Biała – Katowice. Miasto leży w historycznych granicach regionu Śląska Cieszyńskiego, u zbiegu rzek Białej, Hłownicy i Wisły.

Hala odlewni metali znajduje się w ciągu pięciu hal fabrycznych zespołu walcowni metali, jako piąty z kolei budynek od zach. Zakład, który powstał jako „cynkownia”, usytuowany został w bezpośrednim sąsiedztwie, na pn. od stacji kolejowej w Dziedzicach. Dziś zajmuje rozległy teren, mieszczący się między ulicami Romualda Traugutta na wsch., Gabriela Narutowicza na pn. i Francuską na zach. Granicę zach. i pd. podkreśla dodatkowo przebieg torów kolejowych. Teren pierwotnej cynkowni był znacznie mniejszy i ograniczał się do części wsch. dzisiejszego przedsiębiorstwa. Ciąg hal fabrycznych znajduje się w głębi, na wprost głównego wjazdu na teren historycznego zakładu. Usytuowany jest przy najstarszym elemencie zespołu – hali walcowni blach – prostopadłe do niej i połączony z nią w jeden kompleks zabudowy.

Ściany. *Ściany zewnętrzne.* Obiekt w ciągu zabudowy, dłuższymi elewacjami łączy się z sąsiednimi budynkami; ściany szczytowe murowane z cegły, licowane cegłą, z prostym ceglany detalem, który w elewacji frontowej zachowany częściowo – w dolnej partii niewidoczny, przesłonięty współczesnym dwukondygnacyjnym budynkiem, który dostawiono od frontu do budynków obróbki i odlewni. Dłuższe ściany w konstrukcji szkieletowej, mieszanej – na słupach murowanych z cegły i betonowych, z masywnymi betonowymi fundamentami, stanowiącymi podstawy dla urządzeń i pieców odlewniczych. Ściany od wewnątrz tynkowane.

Sklepienia i stropy. Nad wnętrzem hali otwarta stalowa więźba dachowa.

Więźba dachowa. Konstrukcja dachu stalowa, współczesna, na bazie wielobocznych, rozciągniętych więzarów kratownicowych; powyżej podobna konstrukcja górnej, podniesionej części dachu, z przeszklonymi ściankami, pełniącymi funkcję świetlików.

Pokrycie dachowe. Pokrycie dachu z blachy falistej ocynkowanej, w złym stanie.

Posadzki i podłogi. Posadzka z wylewki betonowej, na której ułożone prostokątne płyty stalowe, o wytrzymałości pozwalającej na umieszczenie w hali niezbędnych w procesie produkcji maszyn i urządzeń; w części hali posadzka zniszczona wskutek demontażu części urządzeń.

Schody. We wnętrzu, przy ścianie pd. wybudowano podest, na który prowadzą proste jednobiegowe schody metalowe z prostymi poręczami z rur metalowych.

Otwory. *Otwory okienne.* Od frontu zachowana para oryginalnych otworów okiennych szczytu; otwory smukłe, prostokątne, ujęte w tynkowe opaski, z metalowymi, kwaterowymi oknami fabrycznymi, otwory przyziemia wtórnie zamurwane w związku z dobudowaniem do elewacji współczesnego budynku, ich śladem są otynkowane nadproża, wskazujące na istnienie pierwotnie czterech otworów z prostymi zamknięciami. W elewacji pn. zachowany pierwotny, regularny i symetryczny układ i oryginalna forma otworów, które rozmieszczone w czterech osiach. W przyziemiu duże otwory o proporcjach prostokątów leżących, w których metalowe stałe okna kwaterkowe; drugi od zach. otwór skrócony w związku z wybiciem pod nim wtórnego otworu bramnego. Podobnie jak w sąsiednich elewacjach, otwory partii szczytowej z zamknięciami o wykroju łukowym, kształt ich zamknięć został dostosowany do kształtu odcinkowego szczytu; okna metalowe, stałe, kwaterowe; kształty nadproży pn. otworów okiennych akcentowane pasami tynku. Wnętrze dużej hali doświetlone światłem dziennym wpadającym przez przeszklone ścianki, biegnącej wzdłuż kalenicy, podniesionej części dachu.

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
17 250 m ³	1 730 m ²	hala odlewni metali w zespole walcowni	nie użytkowany
18. Stan zachowania		19. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie	
<p>Obiekt obecnie nie użytkowany; elewacja frontowa przekształcona w partii przyziemia (zamurowane oryginalne otwory), zasłonięta przez dobudowany od frontu współczesny dwukondygnacyjny budynek, tynkowany i opierany blachą; w partii dachu elewacja zachowała oryginalny wystrój. Elewacja pn. z zachowaną oryginalną kompozycją, w niewielkim tylko stopniu przekształcona, przez dodanie otworu bramnego, który spowodował nieznaczne skrócenie jednego z okien przyziemia.</p> <p>Stan techniczny niezadowalający, szczególnie jeśli chodzi o mocno zniszczone pokrycie dachowe, które w znacznym stopniu uległo korozji.</p>		<p>Obiekt nie jest użytkowany, pozostaje zamknięty i strzeżony. Forma pierwotna czytelna, choć uległa znacznym przekształceniom od strony frontowej – głównym elementem dysharmonizującym przestrzeń jest dwukondygnacyjny współczesny budynek, dostawiony od frontu i przesłaniający elewacje hali odlewni i sąsiedniej hali obróbki.</p> <p>Hala odlewni stanowi element ciągu budynków produkcyjnych dawnej walcowni metali i jako składnik zabytkowego zespołu powinna zostać objęta ochroną konserwatorską.</p> <p>Konieczny remont i przywrócenie oryginalnej kompozycji elewacji frontowej, po uprzedniej likwidacji wtórnego budynku frontowego. Konieczna wymiana pokrycia dachowego.</p>	

20. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- AP w Katowicach, Oddz. Bielsko-Biała:
zespół nr 154: Walcownia Metali Dziedzice w Czechowicach-Dziedzicach [m.in. roczne sprawozdania z produkcji, zestawienia kosztów i zysków, sprawy pracownicze, statut spółki, rysunki techniczne dotyczące instalacji nowego pieca, itp.);
- kartografia archiwalna: archiwalne mapy 1:25 000, 1:75 000 i 1:100 000 z lat 1906, 1912, 1925, 1934, 1939, 1947, dostępne w Internecie na stronach: <http://amzpbig.com> i <http://igrek.amzp.pl/result.php?cmd=pt&locsys=1&uni=-709970&box=0.0001&hideempty=on>

23. Bibliografia

E.KOPEĆ, Szkice z przeszłości Czechowic-Dziedzic., Katowice 1977, str. 50, passim [wzmianki o historii walcowni]
G.M. CHROMIK, Czechowice-Dziedzice i okolice. Monografia historyczna (do roku 1918)., Czechowice-Dziedzice 2001, str. 40, passim [wzmianki o historii walcowni]
www.walcownia.com.pl [historia zakładu]

25. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania)

21. Uwagi

22. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

24. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

tekst ..... PDZ ALMA 20.08.2014

plany, rysunki ..... PDZ ALMA 20.08.2014

fotografie ..... PDZ ALMA 20.08.2014

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego

26. Załączniki

- * wkładka nr 1: cd. opisu; spis ilustracji; zdjęcia; orientacja;
- * wkładka nr 2: zdjęcia;

1. Miejscowość	CZECHOWICE-DZIEDZICE	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) oraz adres	6. Zawartość wkładki
2. Gmina	Czechowice-Dziedzice	HALA ODLEWNI METALI w zespole Walcowni Metali "Dziedzice" S.A.	cd. opisu; orientacja; spis materiału ilustracyjnego zdjęcia
3. Powiat	bielski		
4. Województwo	śląskie		

Otworki drzwiowe zewnętrzne. Nie zachowały się oryginalne otworki drzwiowe elewacji frontowej, która zabudowana współcześnie do partii szczytu. W drugim od zach. przeszle elewacji pn. wybito wtórny otwór bramny, który łączy się z otworem okiennym, zniekształcając nieznacznie jego pierwotną formę; w otworze dwuskrzydłowe wrota metalowe.

Otworki drzwiowe wewnętrzne. Między filarami konstrukcji dłuższych ścian pozostawiono kilka wolnych przestrzeni stanowiących przejścia między halami; w partii szczytowej ściany pd. hali, na podeście, dwa wtórne, typowe otworki drzwiowe z jednoskrzydłowymi drzwiami płytowymi, komunikujące halę z współczesnym budynkiem dobudowanym do elewacji frontowej.

RZUT. Hala odlewni została założona na regularnym rzucie mocno wydłużonego, prostokąta o osi podłużnej pn.-pd. Budynek wyróżnia się wśród innych hal większą szerokością. Wnętrze skomunikowane z sąsiednimi halami za pośrednictwem przejść między filarami konstrukcji ścian bocznych. Od frontu dobudowany prostopadłe wtórny wąski budynek, połączony z odlewnią otworami drzwiowymi w partii szczytu.

BRYŁA. Budynek włączony w zwarty kompleks zabudowy przemysłowej, ulokowany między dwiema sąsiednimi halami. W ciągu elewacji frontowych hal wyróżniony odrębnymi, odcinkowo zamkniętymi szczytami. Budynek jednokondygnacyjny. Wnętrze jedoprzestrzenne, z otwartą wieżą dachową, nad którą dach o przekroju wycinka okręgu, podniesiony w partii środkowej o uskok, którego przeszklone ściany oświetlają wnętrze hali, nad którym wznosi się osobny daszek dwupołaciowy. Bryła budynku zniekształcona dobudowanym od frontu, współczesnym, ulokowanym prostopadłe i mocno wydłużonym dwukondygnacyjnym budynkiem, sięgającym nasady szczytu elewacji frontowej.

ELEWACJE. *Elewacja pd. – frontowa* – licowana cegłą, z ceglanym detałem architektonicznym zachowanym w partii szczytu i elementami detalu tynkowanego – obramienia okien szczytu, nadproża nie zachowanych otworów okiennych przyziemia; w dwuosiowym szczycie zwielokrotnione podziały lizenowe, na których wsparty mocno wyładowany, uskokowy gzyms wieńczący. Przyziemie elewacji zasłonięte współczesnym budynkiem.

Elewacja pn. – licowana cegłą, z ceglanym i tynkowym detałem; przepruta dużymi otworami okiennymi; o czytelnej, regularnej i symetrycznej, zachowanej w oryginalnej formie kompozycji, podobnej do kompozycji elewacji pozostałych hal; czteroprzęsłowa, ożywiona podziałami lizenowymi; w przyziemiu ujednolicone otworki okienne i wtórna brama, połączona ze skróconym przez nią otworem

okiennym; w partii szczytu układ otworów, których odcinkowy kształt zamknięć powtarza kształt szczytu; wykrój okien podkreślają pasy tynku w zamknięciach; elewacja zwieńczona profilowanym gzymsem ceglanym.

WNĘTRZE. Szeroka hala produkcyjna z otwartą wieżą dachową i dachem o przekroju wycinka okręgu, który w partii środkowej podniesiony, z przeszklonymi ściankami, doświetla wnętrze. Przy bocznych ścianach wysunięte do wnętrza filary, przestrzenie między nimi wypełnione ścianami lub wolne, umożliwiające komunikację między halami. We wnętrzu pozostały ślady po fundamentach dawnych urządzeń.

WYPOSAŻENIE. Brak elementów oryginalnego wyposażenia.

INSTALACJE: elektryczna.

SPIS FOTOGRAFII

1. Hala odlewni metali, widok od pd.-wsch.
2. Elewacja frontowa od pd.-zach... – widok szczytu.
3. Elewacja tylna, pn., w ciągu hal produkcyjnych.
4. Wnętrze hali – widok w kierunku pd.
5. Wnętrze hali – widok w kierunku pn.
6. Pozostałości betonowych fundamentów urządzeń.
7. Wieżba dachowa z podniesioną środkową partią dachu.

2.

3.

4.

1. Miejscowość CZECHOWICE-DZIEDZICE
2. Gmina Czechowice-Dziedzice
3. Powiat bielski
4. Województwo śląskie

5. Obiekt (nazwa jak w karcie) oraz adres

HALA ODLEWNI METALI
w zespole Walcowni Metali "Dziedzice" S.A.

6. Zawartość wkładki

zdjęcia

5.

6.

7.

